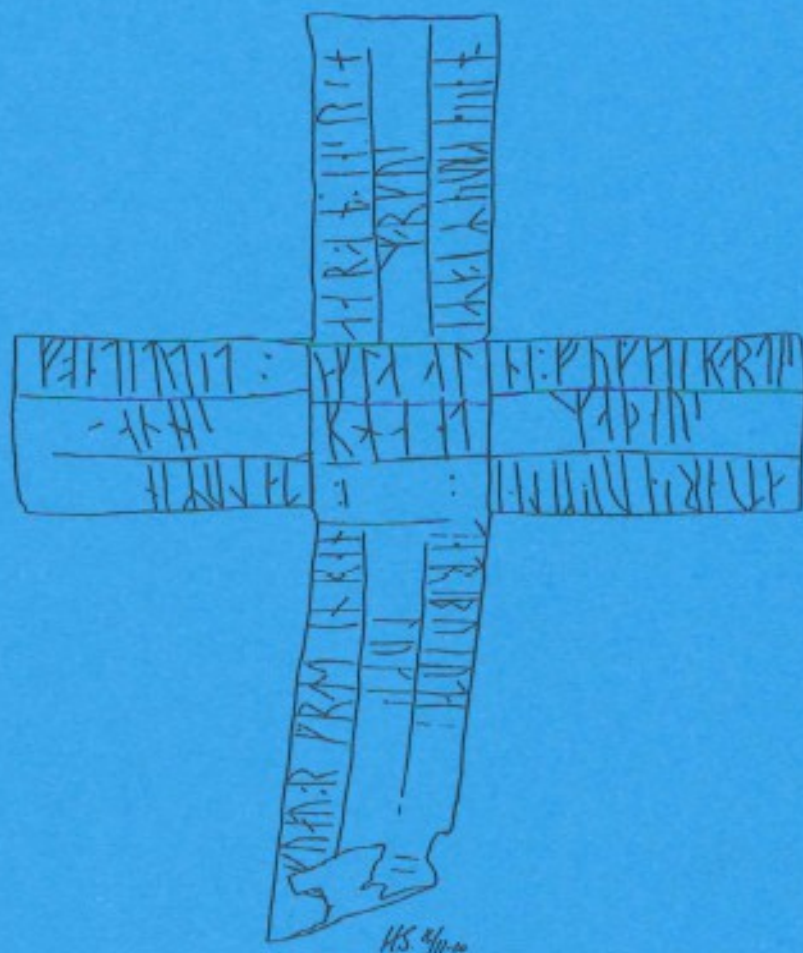

NYTT OM RUNER

Meldingsblad om runeforskning

Nr. 15

2000 (publ. 2001)

ISSN 0801-3756

Verksamheten vid Runverket i Stockholm

Nyfynd och nyregistreringar 1999

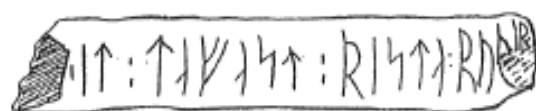
Under 1999 har Runverket registrerat och undersökt 23 runfynd. Den arkeologiska undersökningen av kvarteret Professorn i Sigtuna resulterade i 21 fynd, varav 18 utgjorde runinskrifter på ben. De 3 övriga var anbragta på föremål av olika slag, en sländtrissa, en kamskena och en stämnyckel. Två runristade fragment av en runsten, varav två fragment hade påträffats året före, hittades också i Sigtuna, i kvarteret Tryckaren 10. Undersökningen av rundkyrkoruinen Klåstad utanför Vadstena medförde ett intressant fynd av ett runristat fragment av ett gravmonument. Ett korsornerat sandstensfragment från Spånga kyrka utanför Stockholm är sannolikt en rest av ett runristat gravmonument.

RUNRISTADE FÖREMÅL FRÅN SIGTUNA

Det stora antalet runristade föremål från Sigtuna har gjort att en preliminär registrering med beteckningen Sl jämte ett löpnummer (Sigtuna, lösfynd med runor) genomförts. De 21 nyfynden 1999 kom alla från kv. Professorn 1.

SL 63 REVBEN

I juli påträffades ett revben med en ofullständig runinskrift (Sl 63; fyndnr 48336) i ett dropprum mellan två hus. Fyndet dateras preliminärt till 1100-talets andra hälft. Benets längd är 150 mm, bredd 25 mm och tjocklek 7 mm. Runhöjden är 12 mm.

Före runa 2 i finns en lodrät lång fördjupning som med tvekan bedöms vara en rest av en huvudstav. Bistavarna i **a**-runorna är ensidiga och **r**-runorna har sluten form. Ett stycke av den hårda och jämna ytan vid benets högra kortsida var bortskuret då runorna skars in och inskriftens tre sista runor anpassades till den begränsade ristningsyta som stod till buds.

Inskriften, vars början har gått förlorad, lyder: —**it:tafast:rista:runir**, vilket snarast förstås som "N.N. lät Tavast rista runorna". Mans-

namnet *Tafæistr* är eljest endast känt från två inskrifter, U 467 och U 722. Det är liksom *Æistr* ursprungligen namn på en inflyttad man österifrån, från Tavastland respektive Estland. Intressant men inte förvånande är att namnet uppträder i Sigtuna med dess omvittrade förbindelser österut under vikingatid och tidig medeltid.

SL 64 SLÄNDTRISSA

Vid undersökning av ett brandlager daterat till 1100-talets andra hälft påträffades i januari en sländtrissa (Sl 64; fyndnr 48313) med en runinskrift längs trissans omkrets. Sländtrissan är tillverkad av svartblå täljsten med en diameter på 38 mm och en tjocklek på 9 mm. Runornas höjd är 7 mm.

Inskriften är inskuren längs sländtrissans omkrets med runornas toppar mot en begränsningslinje som löper innanför omkretsen. Inskriften lyder: **hulma·gierþi·at·sihtrygs·i·esi·þita**. Någon fullständig tolkning av inskriften kan jag för närvarande inte ge. Kortnamnsbildningen *Holma* är sällsynt i runstenarnas namnförråd men säkert belagt i två fall (U 354 och U 361, möjligen också i Sö 331). Runföljden **at sihtrygs i esi** skulle kunna återge en prepositionsstyrd kollektiv genitiv 'hos Sigtryggs' (jfr *Óláfr konungr tók veizlu í Þjóttu at Háreks*, Heimskringlas Óláfs saga Tryggvasonar kap. 77) samt en prepositionsstyrd ortnamnsbestämning till personnamnet (jfr U 92 *Knutr i Vikhusum*). Det avslutande **þita**, *þetta*,

skulle då kunna vara direkt objekt till **gierþi** och avse föremålet och inskriften. Att t.ex. i runföljden **at** se det direkta objektet och en motsvarighet till fsv. *an*, *and* '(ivrig) verksamhet, sysselsättning, arbete' och i **esi** en beteckning på själva sländtrissan, besläktad bl. a. med fsv. *ässa* 'ässja', norska *esja* (Ivar Aasen) 'täljsten' är mindre tilltalande.

SL 71 REVBEN

Den 9 november påträffades ett revben med en inskrift på två sidor av benet (Sl 71; fyndnr 6402). Preliminär datering har gjorts till början av 1100-talet. Benets längd är 212 mm, bredd 29 mm och tjocklek 8 mm. Runhöjden varierar från 10 mm (A11 **n**) till 17 mm (A20 **þ**).

Inskriften på benets ena sida, här kallad A-sidan, läses från höger mot vänster: **??a fuporkhnisatbrlm ropat**. Den andra sidan, B-sidan, läses först från höger mot vänster: **mbut rema para**, sedan från vänster: **abab**, och sedan från höger: **po**.

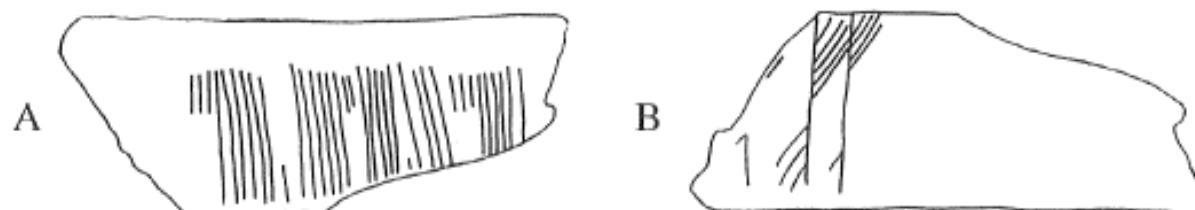
I en liten ytlig bläcka, ca 10×10 mm stor, vid A-sidans högra kortsida förefaller en huvudstav jämte en l-bistav och en huvudstav jämte en u-bistav skurits in allra först. Därefter har en kortare grövre och ojämnare linje tillfogats l-bistaven så att den skär igenom den följande huvudstaven. Avståndet mellan A3 **a** och A4 **f** är 13 mm, dvs avsevärt större än mellan runorna i den följande futharken. Bistavens nedre spets i A5 **u** böjer in mot huvudstavens bas. Efter A12 **i** har en liten s-runa skurits in i efteråt (på fel plats i futharken; också A17 **r** och A19 **m** har bytt plats). Mellan A19 **m** och A20 **r** är ett mellanrum på 13 mm, jämfört med 7 mm mellan runorna i futharken. Bistaven i A6 **p** är högt placerad och runan ser ut som en spegelvänd storbokstav P, det samma gäller A22 **p** (och B9 och B17 **p**). På B-sidan är bistavarna i B2 och B16 **b** ansatta ett stycke in på huvudstaven. Avståndet mellan B4 **t** och B5 **r** är 9 mm jämfört med 5 mm mellan runorna i runföljden B5–8. B6 **e** är stungen med en liten punkt på huvudstavens mitt. B10 **a** är stungen med en punkt på huvudstavens mitt, varifrån ett kort, avsiktligt skuret streck går snett uppåt vänster. B11 **r** är stupad, och hela runföljden B9–12 kan därför också läsas stupad i förhållande till de föregående runorna, då som **pnrn**. B13–16 **abab** är stupade i förhållande till de föregående runorna (i alla fall B1–8) och läses från vänster till höger. Huvudstaven i B13 **a** består av två tätt intill varandra nåltunt skurna streck. Från dess mitt går ett kraftigare skuret streck snett uppåt höger.

Inskriften består av en futhark och ett antal ännu icke tolkade ord.

SL 72 REVBEN

Den 5 november påträffades ett revben med inskurna tecken (Sl 72; fyndnr 6403). Preliminär datering är början av 1100-talet. Revbenets längd är 77 mm, bredd 29 mm, tjocklek 7 mm. På revbenets ena sida finns ett

numeriskt strecksystem, som kan vara lönnrunor. På den andra sidan finns ett numeriskt teckensystem av annan grafisk karaktär som kanske också kan vara lönnrunor.

De lodräta strecken på A-sidan är tydliga. De långa strecken är 13–21 mm långa, de korta ca 6 mm långa. Tecknen är fördelade på fem grupper. De korta strecken är omväxlande högt och lågt placerade. Huruvida teckenföljden är fullständig eller inte kan inte avgöras med säkerhet. På B-sidan återstår i vänstra brottkanten av revbenet 8 mm av nedre delen av ett lodrätt skuret streck. Överst från detta är ett kort streck skuret snett nedåt vänster. Ett stycke ovanför det ofullständigt bevarade lodräta strecket finns rester av ett skuret streck snett uppåt höger. De två övriga symbolerna på B-sidan är 26 mm höga. Den första av dem består av ett lodrätt streck med tre korta streck snett nedåt vänster längst ner och sex streck snett uppåt höger högst upp. Huruvida avsikten varit att rista fem eller sex streck kan inte avgöras, eftersom de två strecken närmast det översta är skurna närmast i varandra. Den andra symbolen består av ett lodrätt streck med ett kort streck nedåt vänster längst ner och fyra streck snett uppåt höger högst upp.

Om A-sidan läses som lönnrunor, med rättning av A2 från det omöjliga $1/6$ till $1/5$, står det: $3/6$ $1/5$ $2/5$ $1/4$ $3/6$, dvs **krslk**. Som lönnrunor kan B-sidan läsas: $??$ $3/(5)$ $1/4$, dvs **?rl** eller **?kl**. Ingenting av inskrifterna ger någon språkligt begriplig mening.

SL 73 REVBEN

Den 3 november påträffades ett revben med en ofullständig inskrift på två sidor av benet (Sl 73; fyndnr 6404). Fyndet gjordes i utomhusmiljö och dateras preliminärt till början av 1100-talet. Benets längd är 83 mm, bredd 27 mm, tjocklek 6 mm; runhöjden är 26 mm.

A: **sihurþr×b—**B: **—?fasta**

I A-sidans **sihurþr** återges det i svenska runinskrifter ganska ovanliga mansnamnet *Sigurðr* medan runföljden **—?fasta** på den motstående sidan är mer problematisk. Tänkbart är att det här har stått ett mansnamn sammansatt med *-fasti* (jfr *Sigfasti* U 193) eller, men mindre troligt, ett kvinnonamn på *-fasta* (jfr de osäkra beläggen *Iofasta* U 1015 och *Arnfasta* Gs 12).

SL 74 REVBEN

Den 29 oktober påträffades ett revben med en inskrift på benets ena sida (Sl 74; fyndnr 6405). Preliminär datering är början av 1100-talet. Benets längd är 157 mm, bredd 37 mm, tjocklek 6 mm. Runhöjden är 35 mm (10 u).

Den fragmentariskt bevarade inskriften består av runor jämte inflikade lodräta skåror mellan dem. Skårororna bedöms vara utan språklig betydelse och markeras i läsningen med lodräta streck: **—?a|þ|u|r|u|n|a|r:** "... (r)åd du runorna". Av den första skåran återstår 5 mm av mitten, resten är borta i benets vänstra brottkant. Ett litet streck snett nedåt vänster vid den andra skårans nedre del är ett oavsiktligt skrapmärke. Vid nederdelen av den tredje skåran är två små streck inskurna på vardera platsen för en **R**-bistav. Tecknet kan rent formellt uppfattas som en **R**-runa. Inskriften avslutas med ett skiljetecken i form av ett kolon. Det ligger närmast till hands att förstå texten som den i runinskrifter vanliga uppmaningen att tolka inskriften. De lodräta skårororna har kanske tillkommit för att förvilla läsaren. Eftersom ett stycke av revbenet har brutits av efter det att runinskriften skurits in kan vi inte avgöra om det har funnits en fortsättning av inskriften på benets motstående sida med avsikt att sätta läsarens

runkunskap på prov i ännu högre grad än vad de lodräta strecken mellan runorna i uppmaningen redan gör.

SL 75 REVBEN

I november påträffades ett revben med en ofullständig runinskrift på benets ena sida (Sl 75; fyndnr 6406). Preliminär datering är 1100-talet. Benets längd är 98 mm, bredd 25 mm och tjocklek 7 mm. Runhöjden är från 17 mm (1 **t**) och ner till 9 mm (7 **a**).

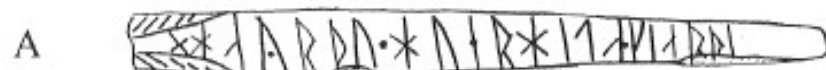
Inskriften, vars början gått förlorad genom att ett stycke av benet flisats bort, lyder: —**t?rgaraknif**.

Av runa 1 **t** återstår den ensidiga bistaven samt toppen och basen av huvudstaven. Om den följande runan varit en **i**- eller **e**-runa eller en ensidig **a**- eller **n**-runa går inte av avgöra på grund av bortflisningen. Runa 4 **g** är stunget med ett lodrätt streck mellan bistaven och huvudstaven, och **a**- och **n**-runorna är ensidiga. Den senare delen av inskriften kan tolkas som "... äger kniven" eller "... göra kniven". Förmodligen har början av inskriften innehållit ett personnamn. Några fysiska spår av att det bevarade stycket av revbenet tjänat som skaft till en kniv finns inte.

SL 76 STÄMNYCKEL (?) AV HORN

Den 28 oktober påträffades ett avlångt föremål av horn med trapezoid form i ett avsatt lager i utomhusmiljö (Sl 76; fyndnr 6214) som preliminärt daterats till tidigt 1100-tal. På föremålets fyra sidor är runor inskurna. Föremålets längd är 129 mm, breddsidorna är 10–18 mm breda och smalsidorna 5–15 mm breda. Den tjockare kortändan är tvärt avskuren. I den har ett 8–13 mm stort och 15 mm djupt rektangulärt urtag skurits ut. Den smalare ändan är rundad och försedd med ett borrarat upphängningshål. Runinskriften börjar på den ena smalsidan vid den tjockare kortändan (sida A) och fortsätter på den ena breddsidan (sida B) vid samma kortända. På den andra smalsidan är inskriften utformad med runor och lönnrunor med början vid den rundade kortändan (sida C). Läsriktningen på sidorna A, B och C är från vänster till höger. På den återstående breddsidan är ett tiotal runor inskurna på den halva sidan vid

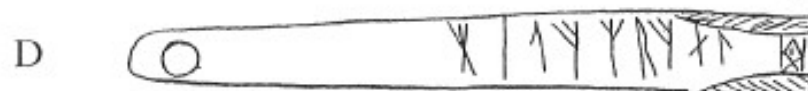
den tjockare kortändan. Läsriktningen där är osäker. Ristningssidornas förhållande till varandra är följande: A står över B, sedan vänds föremålet på ändan och C står nu över B samt D över C.

×hayrþu·huerhita·kiarþi

eri×slipi×harbu×þisi×hailum×hantum

(Från höger mot vänster:) **tnfrmfli?**

Tolkningen av inskriften är inte säker i alla detaljer, men en provisorisk översättning av A- och B-sidan kunde vare: "Hör du vem som gjorde (?) detta. Er(r)e (?) **slipi** denna harpa med fullgoda (lycksamma) händer ...". Av utseendet och av inskriften att döma har föremålet varit en stämnyckel till ett medeltida stränginstrument benämnt harpa.

SL 77 REVBEN

Den 2 november påträffades ett revben med en runinskrift på benets ena sida (Sl 77; fyndnr 6408). Preliminär datering är tidigt 1100-tal. Benets längd är 80 mm, bredd 21 mm, tjocklek 10 mm. Runhöjden är 20 mm (7 k).

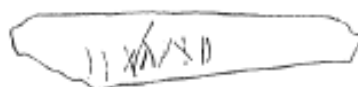
Högra delen av revbenet är avbrutet och saknas, varför inskriften är ofullständig. Vad som kan läsas är: **hera: nikala—**.

Inskriftens **hera** brukas här som benämning på en prästvigd person. Vad han i detta fall har burit för namn är inte helt säkert. Förmodligen avser den avslutande runföljden att återge mansnamnet *Nikola(s)*.

SL 78 REVBEN

I november påträffades ett revben med runor och runliknande tecken på två sidor av benet (SI 78; fyndnr 5276). Preliminär datering är 1100-talet. Benet är 135 mm långt, 28 mm brett och 8 mm tjockt. Runhöjden varierar från 21 mm (A1 **u**) och ner till 8 mm (B6 **n**).

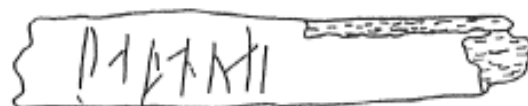
A: **nnnikbo?pm**B: **????kn?**

Inskriften ger inte någon språkligt begriplig mening.

SL 79 REVBEN

Vid sällning av material från undersökningen påträffades ett revben med runor på den konvexa sidan av benet (SI 79). Preliminär datering är 1100-talet. Revbenets längd är 130 mm, bredd 22 mm och tjocklek 5 mm. Runhöjden är 16 mm (6 **a**).

Runa 1 består av en huvudstav och en till höger om denna inskuren linje på platsen för en ofullständig **p**- eller **u**-bistav. Runa 3 uppfattas som **p**. Bistaven är skuren i två drag och bildar inte en sammanhängande båge. Runa 4 är snarast **t**, eller möjligen en bindruna **an** med en högt placerad **a**-bistav. De olika läsningalternativ som erbjuds ger inte någon självklar tolkning av runföljden.

?ap?uai

SL 82 KAMSKENA

Den 22 december påträffades en kamskena med inskurna runor och streckornamentik (SI 82; fyndnr 48302) med en preliminär datering till 1000-talet. Kamfragmentets längd är 101 mm, bredd 15 mm, och tjocklek 3 mm. Runhöjden är 7 mm (11 **f**). Skenan är skadad i båda ändar men

utan runförlust; i skadan i övre vänstra delen har topparna av de tre första runorna gått för-

lorade. I den högra brottkanten finns en rest av ett nithål.

Linjerna i inskriften är ytterst grunda och diffusa men läsningen är helt säker under mikroskop: **kuprikr̥a:kufri:tyti**.

De två dubbelsidiga snett uppåt höger skurna bistavarna i runa 8 är helt säkra och runan kan translittereras **a** (eller **o**). Runa 15 **y** är stunget med en kort lodrätt streck mellan huvudstav och bistav. Att runa 17 **i** inte är en runa utan en ramlinje kan inte uteslutas men det är föga sannolikt eftersom en motsvarande linje inte finns vid den andra kortändan. Mansnamnet *Guðrikr* förekommer endast i fem steninskrifter, alla uppländska, och två av dem avser samma person. Hur resten av inskriften skall tolkas är mindre klart. Med tanke på föremålets art skulle man kunna vänta sig att det rör sig om en ägarinskrift av samma typ som **liku a knif** på ett knivskaft av horn som påträffades i Sigtuna i 1988 (*Nytt om runer* 5 (1990), 25). Runföljden **kufri** kunde då tänkas vara en *ia*-avledd föremålsbeteckning. Mot detta talar att ett predikat *a* (< *aih*) 'äger', dvs ett oralt /a:/, i så fall tecknats med åsrunan, vilket är unikt (man kan här bortse från **otu attu** i Sö 367 som väl återspeglar en omljudd form). Mer troligt är det att **a:kufri** skall förstås som en bestämning till Gudrik, bestående av prepositionen *a* 'på, i, vid' och ett ortnamn i dativ, möjligen bildat till ett adjektiv **kufra-*, till vilket bildningar finns i nordiska ortnamn och i appellativ som det fornvästnordiska *kofri* 'hätta, huva' (se E. Salberger, *Runsvenska namnstudier* (Stockholm 1978), s. 80 f.). I fråga om runföljden **tyti** kan jag inte ge något tilltalande tolkningsförslag. Rimligen bör det återge satsens predikat. Frågan är om det på något sätt kan föras samman med verbet *tya* (jfr Falk och Torp, *Norwegisch-dänisches etymologisches Wörterbuch* 2, s. 1316, (*full*)*týja*) i en betydelse 'sätta i stånd, ordna' etc. En tolkning av inskriften som "Gudrik äger (kammen). Kofre gjorde (den)", där Kofre skall vara ett binamn (Vs 11, se E. Salberger, *Runsvenska namnstudier*, s. 75 ff.), får ses som en oförsiktig hypotes.

SL 84 REVBEN

Under senhösten påträffades ett revben med några inskurna runor (Sl 84; fyndnr 6931) med en preliminär datering till 1000-talets senare hälft. Benets längd är 155 mm, bredd 32 mm och tjocklek 8 mm. Runhöjden är 20 mm (1 **p**). Båda kortsidorna är tillskurna med kniv; den högra är tillspetsad och i spetsen finns rester av ett runt hål, skuret med kniv.

Nedre spetsen av bistaven i runa 1 **p** har inte skurits ända in till huvudstaven, runan är dock säkert **p**. Det följande tecknet har formen av en stupad dubbelsidig **t**-runa.

p?kai

Den dubbelsidiga bistaven i runa 4 **a** är grund men säker; runa 5 **i** är tydligt skuren. Om tecknet efter runa 1 **p** är en stupad **t**-runa kan inskriften bestå av två ord. Runföljden **kai** kan stå för en pres. konj. *gai* av ett verb motsvarande det fisl. *gá* 'ge akt på, vakta' etc. (jfr *m*-avledningen *geyma* med en betydelseutveckling 'ge akt på > bevara > gömma') eller av det östnordiska verbet *ga* 'gå'. För att en runföljd **pt** skall ha en språklig mening måste man förutsätta att ett stavelsebildande vokalfonem inte uttryckts grafiskt, t.ex. /e/ eller /a/ i ett demonstrativt *pet* eller *pat*.

Eftersom benet är tillskuret och har ett delvis bevarat upphängningshål är det möjligt att det rör sig om en amulett och att inskriften skall förstås utifrån ett sådant sammanhang.

SL 85 BEN

I december påträffades ett starkt nedsmutsat ben med inskurna tecken som knappt var synliga (Sl 85; fyndnr 6932). Preliminär datering är 1000-talets andra hälft. Längden är 123 mm, bredden 50 mm och tjockleken 14 mm. Runhöjden är 17 mm (1 **f**). De ristade linjerna är grunda men läsningen av inskriften är helt säker under mikroskop sedan benet gjorts rent. Granskningen visade att inskriften började med två runor men att ristaren sedan växlat skriftsystem och använt latinska storbokstäver.

I runa 1 **f** är bistaven skuren något genom och förbi huvudstaven. I runa 2 **r** ansluter inte bistavens övre spets till huvudstaven. Tecknet kan svårligen förstås som runorna **i** och **s** med hänsyn till tecknets form. Tecknet 3 läses som storbokstaven **P**, ej runan **p**, tecknet 4 som **A**, ej

runorna **na**. Tecknen 7 och 8 är tätt ihopskrivna och läses EC. Det vågräta strecket som går genom den lodräta stapeln mitt är avsiktligt skuren och är inte någon spricka. Inskriften återger den katolska mässans fridshälsning (jfr den rituella fredskyssen, fisl. *fridarkoss*, mellan konsekrationen och kommunionen). Ristaren har förmodligen avsett att återge hälsningen med runor men ändrat sig innan han fullbordat ordet *fridr* och i stället övergått till att formulera hälsningen på latin med storbokstäver, dvs "Pax tec(um)". Inskriften är av intresse ur literacysynpunkt och förmodligen det äldsta belägget på användningen av latinsk skrift i Sverige.

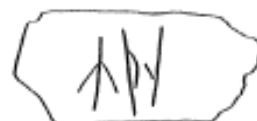

frPAXTEC

SL 86 REVBEN

Ett stycke av ett revben med inskurna runor eller runliknande tecken påträffades på senhösten (Sl 86; fyndnr 6933). Preliminär datering är sent 1000-tal. Benets längd är 78 mm, bredd 39 mm och tjocklek 6 mm. Teckenhöjden är 30 mm (2 **p**).

Inskriftens första tecken kan läsas som en bindruna **an** men också som **R** med bistavar som inte når ner till basen. Nedre spetsen av bistaven i runa 2 **p** når inte in till huvudstaven. Till höger om nedre hälften av huvudstaven i **p** finns ett snett streck nedåt vänster som är ett skrapmärke, inte en skuren linje. Ett streck snett nedåt höger strax till vänster om runa 3 **i** är avsiktligt skuret och tolkas som ett skiljetecken. Inskriften, **anp·i** eller **Rp·i**, ger ingen språklig mening.

SL 87 REVBEN

Ett revben med runor eller runliknande tecken (Sl 87; fyndnr 6934) påträffades på senhösten. Preliminär datering är tidigt 1100-tal. Benets längd är 81 mm, bredd 31 mm och tjocklek 7 mm. Teckenhöjden är 19 mm.

Tecken 1 kan tolkas som en spegelvänd **f**-runa med lågt ansatta bistavar. Från tecken 3 **u** är två båglinjer skurna snett nedåt höger. Den övre utgår från

huvudstavens mitt, den nedre från bistavens mitt. Tecken 4 består av en lodrät stav från vilken tre båglinjer är skurna snett nedåt höger. De fyra tecknen på benet kännetecknas av sina bågformade streck. Det kan därför röra sig om en förment runinskrift.

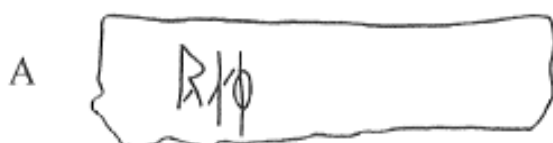
SL 88 BENBIT

I november påträffades en benbit (67×37×6 mm) med en 15 mm hög **r**-runa, vars bistav var skuren i två drag. Fyndet (Sl 88; fyndnr 6935) dateras preliminärt till 1100-talet. Runinskriften med sin enda runa kan inte ges någon tolkning.

SL 89 REVBEN

Ett revben med runor på båda breddsidorna påträffades på senhösten (Sl 89; fyndnr 6936). Benets längd är 125 mm, bredd 35 mm och tjocklek 13 mm. Runhöjden är 15 mm (A4 **r**). Preliminär datering är tidigt 1100-tal.

På A-sidan är bistaven i A1 **r** skuren i två drag. Ett kort streck skuret snett uppåt höger mellan basen av huvudstaven och benet av bistaven bedöms inte vara avsiktligt, men det kan inte helt uteslutas att runan skall läsas som **b**. Högra delen av den dubbelsidiga bistaven i A2 **a** ansluter inte till huvudstaven. A3 **p** har formen av en spegelruna **p** (jämför det dubbeltsidiga **p** i **rap** (eventuellt **bap**) i B323 Bryggen i Bergen).

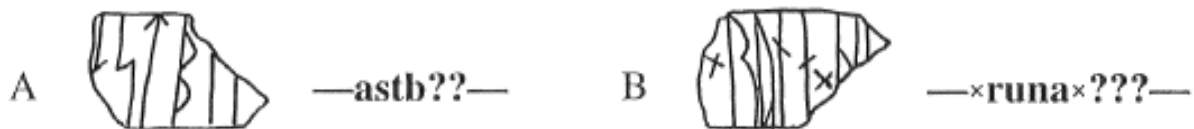
På B-sidan är det mellan B1 **r** och B2 **k** två korta bågsträck tunt och ytligt skurna i jämnhöjd med **r**-runans övre hälft. Det kan röra sig om en rättning i form av en senare inskuren spegelvänd **u**-runa. Bistaven i B2 **k** är högt ansatt mot huvudstaven. 15 mm till höger om B3 **i** finns en lodrätt stav som vid basen har ett kort skuret streck snett nedåt vänster och sex längre streck snett uppåt höger från stavens övre del. Därpå följer en lodrät stav med tre snedsträck uppåt höger från stavens övre del.

Inskriften på A-sidan skall förmodligen tolkas som en imperativ av verbet *raða*, dvs "tyd du!". Huruvida tecknen på benets B-sida bildar ett

enda ord är osäkert. Inskriftens två sista tecken passar inte in i något gängse lönnrunesystem. Om runorna före dessa tecken bildar en syntaktisk enhet utgörs den möjligen av ett kortnamn *Riki* eller – om nu en korrekturruna **u** skurits in – av ett i bl. a. västgötska runinskrifter belagt binamn *Ruggi*, 'tung och tjock person' (se H. Williams, *Ortnamns-sällskapet i Uppsala årsskrift* 1998, s. 68).

SL 90 REVBEN

Ett litet stycke av ett revben med ofullständiga runinskrifter på båda bredsidsorna påträffades i december (Sl 90; fyndnr 7505). Prelimär datering är 1000-talet. Benets längd är 37 mm, bredd 23 mm och tjocklek 4 mm. Runhöjden är 22 mm (A3 t).

Av A1 **a** återstår övre hälften av huvudstaven i brottkanten samt högra bistaven. Högra bistaven i A3 **t** är mycket grund men säker. Av A5 återstår drygt nedre hälften av en huvudstav, av A6 knappt nedre hälften av en huvudstav. Något nedanför platsen för en **n**-bistav vid A6 finns en avlång fördjupning som är en klämning, ej inskuren. Före B1 **r** finns ett skiljetecken i form av ett kryss. I B2 **u** är bistavens nedre spets skuren i två drag. B3 **n** har dubbelsidig högt placerad bistav. Efter B4 **a** står ett skiljetecken i form av ett kryss. Av B5 återstår övre hälften av en huvudstav och i det närmaste övre hälften av en **þ**- eller **u**-bistav. Snett nedåt vänster från huvudstaven finns ett kort skuret streck som bedöms vara oavsiktligt. Av B6–7 återstår övre hälften av två tätt intill varandra skurna huvudstavar. Möjligen har här stått **is**.

Runföljden **astb** kan ha utgjort en del av mansnamnet *Fastbiorn*. Mer troligt är dock att det rör sig om resterna av en futhark. I fråga om **runa** rör det sig sannolikt om en ack. plur. *runa(R)* föregånget av ett verb även om **runa** ur formsynpunkt svarar mot gen. plur.

SL 91 REVBEN

Ett revben med inskrift på två sidor påträffades den 13 december (Sl 91; fyndnr 7902). Preliminär datering är sent 1000-tal. Benets längd är 69

mm, bredd 25 mm och tjocklek 5 mm. Runhöjden är 12 mm (A2 s), och höjden på lönnrunestrecken 25 mm.

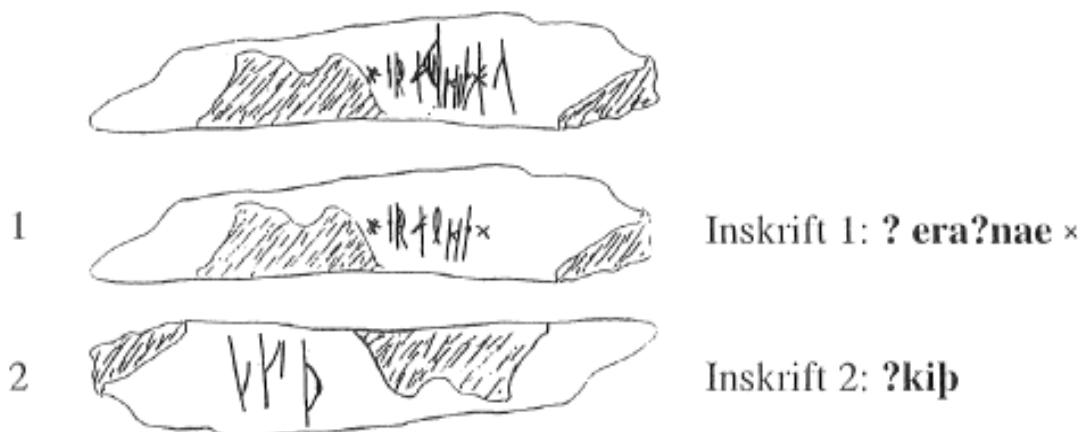

En omställning av lönnrunorna på A-sidan till talvärden ger $3/5$ dvs **r**, $2/4$ dvs **a**, $3/3$ dvs **þ**. På grund av skador vid kortsidan kan den fjärde lönnrunan inte bestämmas med säkerhet. Möjligen har lönnrunan haft värdet $3/2$ och därmed stått för runan **u**. I så fall kan inskriften på framsidan translittereras **rapu** dvs. *rað þu* ”råd du (runorna)!”

Inskriften på baksidan kan translittereras **isiiuuuii**. B2 s har formen av ett spegelvänt gotländskt **s**. Vid mitten av huvudstaven av inskriftens sista runa finns en diffus fördjupning som bedöms vara en vittring eller skrapskada. Men det kan inte uteslutas att där har funnits en dubbelsidig **n**-bistav. Runan är dock med största sannolikhet **i**.

SL 92 REVBEN

Den 19 november påträffades ett revben med runor på ena sidan av benet (Sl 92; fyndnr 7145). Preliminär datering är sent 1000-tal. Benets längd är 170 mm, bredd 34 mm och tjocklek 7 mm. Runhöjden är 25 mm (2. inskrift 4 **þ**) och ner till 10 mm (1. inskrift 2 **e**). Till vänster om runorna finns en ca 50 mm lång ytskada, där runor kan ha varit inskurna. Att döma av bevarandegraden, skiftande läsriktning och storleken på runorna kan det röra sig om två olika inskrifter på en och samma sida, vilket illustreras på renritningarna.

1

Inskrift 1: ? **era?nae** ×

2

Inskrift 2: ?**kip**

Inskrift 1 är grund och diffus. Den har tillkommit före inskrift 2, som är djupt och tydligt skuren. Det första tecknet i inskrift 1 består av en liten vinkel och två parallella korta streck skurna tvärs över vinkelbenen; det utgör kanske ett skiljetecken liksom det avslutande lilla krysset i inskriften. I några fall har runornas stavar skurits två gånger med linjerna tätt intill varandra. Runa 4 läses därför som **a** inte som **o**. Runorna 6 och 7 är skurna så tätt samman att bistavarna skär över varandra. De läses som **n**- respektive **a**-runor med ensidiga bistavar. Tecken 1 i inskrift 2 kan uppfattas som en **k**-runa med en kort och mycket lågt placerad bistav. Tecken 3 i samma inskrift kan formellt förstås som ett kortkvist-**s** eller en mycket kort **i**-runa.

Varken inskrift 1 eller inskrift 2 ger någon språkligt begriplig mening.

ÖVRIGA NYFYND

GRAVHÄLLSFRAGMENT FRÅN KLÅSTADS KYRKORUIN, ÖSTERGÖTLAND

Vid den arkeologiska undersökningen av ruinen av rundkyrkan Klåstad vid Klosterstad utanför Vadstena påträffades i september 1999 ett större fragment av en runristad gravhäll jämte en fragmentarisk gavelhäll. Fragmentet låg direkt på marken på ursprunglig plats strax intill rundkyrkans mittpunkt och vid dess fotända stod gavelhällen i ursprungligt läge. Gravmonumentet bestod ursprungligen av en häll jämte en gavelhäll vid dess två kortsidor. Den saknade delen av monumentet har gått förlorad vid en senare begravning. Det skelett som påträffades vid den fortsatta undersökningen visade att en kvinna hade begravts under hällen. Fragmentet består av gulgrå kalksten med en av vittring ojämn, gropig ristningsyta. Nuvarande längd är 95 cm, bredd 58 cm och tjocklek 6 cm. Runinskriften löper längs långsidorna och avgränsas av en inre ramlinje, mot vilken runornas baser står. Innanför ramlinjen finns rester av ornamentik i halvrelief i form av flikar, ett koppel och en bandknut.

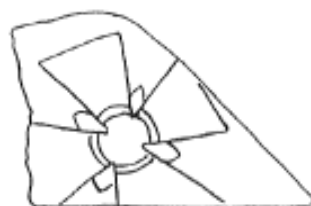
Inskriften lyder: —**arua:kumbl / beta:efti**— ”... göra detta gravmonument efter ...”

Inskriften är skriven med långkvistrunor. Inskriftens e-runor har stinging med en rund punkt på huvudstavens mitt. Vem eller vilka som svarat för gravmonumentet över den döda kvinnan vet vi inte, inte heller känner vi hennes namn. Värt att notera är att man använt ordet *kumbl* som benämning på gravmonumentet, som bestått av tre delar, gravhällen och två gavelhällar. Ordet förekommer ofta på svenska runstenar med en betydelse 'minnessten, minnesmärke' med syftning på själva runstenen eller på runstenen och andra resta stenar eller liknande, som bildat ett enhetligt minnesmärke. Att det här används för att beteckna ett gravmonument kan bero på den stereotypa användningen av ordet i runstenarnas inskrifter och det nära sambandet med runstenarnas form- och inskriftsvärld som den övergångsform mellan runstenarna och medeltidens gravhällar som de mer eller mindre kistformade gravmonument som detta på Klåstads kyrkogård varit ett exempel på. Samma orsak ligger väl bakom användningen av prepositionen *æftiR* i stället för *yfiR*. Det gängse ordet för de kistformade gravmonumenten var *hvalfr* mask. (och *hvalf* neut.).

I avvaktan på en mer definitiv datering på byggnadsarkeologisk grund kan hällen dateras till 1000-talets senare hälft eller möjligen något senare utifrån den ornamentik med romanska inslag som hällen uppvisar.

STENFRAGMENT FRÅN SPÅNGA KYRKA, UPPLAND

Våren 1999 påträffades ett korsornerat stenfragment från Spånga kyrka, Uppland. Fragmentet är av röd sandsten med måtten $33 \times 20 \times 4,5$ cm. Fyndet torde, av de tidigare fynd från Spånga kyrka av runristade sandstensfragment att döma, ha utgjort en del av ett runristat gravmonument. Men inga runrester syns på fragmentet.

Addendum till *Nytt om runer* 14 (1999), 20

Två runristade fragment av en runsten av finkornig mörkröd sandsten påträffades i november 1998 i ett hus i kvarteret Tryckaren 10 i Sigtuna. I maj 1999 registrerades ytterligare två runristade fragment på samma

plats. Ristningsytan på ett av fragmenten från 1999 var täckt av hårt åtsittande cement, som avlägsnades under året.

Det ena fragmentet från 1998 (A: 43 × 24 × 4 cm; runhöjd 14 cm) har rester av ornamentik och av ett inskriftsband med tre säkra runor —**eir**—. Runa 1 **e** är tydligt stungen med en punkt. På det andra fragmentet (B: 30 × 36 × 4 cm) finns rester av ornamentik och av ett inskriftsband med runor, vars nedre hälfter gått förlorade. På det ena fragmentet från 1999 (C) finns rester av en runslinga med åtta ristade tecken, sju runor och ett skiljetecken i form av ett kolon. Fragmentet visade sig ha passning till fragment B och fragmenten mäter i sammanlagt skick 46 × 34 × 5 cm; runhöjden är 12 cm. Inskriften på de två fragmenten i sammanlagt skick lyder —**peir:f??**—. Av runa 6 är övre hälften av en huvudstav bevarad samt övre hälften av en bistav snett nedåt höger från huvudstavens topp. Runan har varit **u**, **r** eller **b**. Av runa 7, som inte kan teckenbestämmas, återstår rester av en huvudstav. Det andra fragmentet från 1999 (D) mäter 49 × 34 × 6 cm, med runhöjden 11 cm. Dess inskrift lyder —**?reisa:?**—. Av runa 1 återstår en bistav som har formen av en bistav i en **u**-runa. Runa 3 **e** är stungen med en punkt. Runa 5 **s** har formen av ett smalt stol-**s** med högt ansatt mellanled. Av det kolonformade skiljetecknet är en punkt bevarad. Av runa 7 återstår nedre delen av en huvudstav.

Inskriften på fragmenten är allför ofullständig för att ge någon uppfattning om den ursprungliga lydelsen av runstenens inskrift. Den visar dock att sannolikt flera personer har svarat för minnesmärket (**[lit]u reisa**).

I Sigtuna är antalet runstenar av sandsten och fragment av sådana påfallande stort (jfr S. E. Hagenfeldt och R. Palm, *Sandstone Runestones* (Stockholm 1996), s. 110, 117). Möjligen har det ett direkt samband med Sigtunas roll som ett tidigt kyrkligt centrum, där runristade fragment av sandsten kan vara rester av medeltida gravmonument från kyrkogårdarna i staden (jfr Hagenfeldt och Palm, s. 60 f.).

Avdelningsdirektör Helmer Gustavson
Runverket vid Riksantikvarieämbetet, Stockholm